

Jernej Pisk

O dveh pogledih na šport

Ključne besede: filozofija, antropologija, človek, šport, naravno pravo

1 O človeku in športu

Kljub izrednemu porastu znanstvenih spoznanj o človeku ima John Caputo prav, ko ob temeljnem vprašanju o tem, kaj je človek, skoraj vdano izreče: »Ne vemo, kaj smo. To je to, kar smo« (Caputo, 2007, 16). A kljub temu vsakdo ima in neprestano uporablja določeno, četudi ne eksplicitno izraženo razumevanje človeka. Ideje o človeški naravi, bistvu človeka ter njegovem izvoru in cilju zavedno ali nezavedno vplivajo na naša vsakodnevna presojanja na področjih morale, politike, ekonomije, družbe, pa tudi športa. Zato so kljub težavnosti dokaza, da je določen pogled na človeka pravilen, drugi pa se moti, ideje o človeški naravi po svoje najbolj vplivne ideje, kar jih je (Žalec, 2010, 43). Na njih je namreč utemeljeno vsakršno prepričanje, kaj je za človeka dobro in kaj ne, po čem naj teži in česa naj se izogiblje (Chomsky, 1998). V tem smislu bo predmet našega zanimanja šport. Vprašanje je, kako različna razumevanja človeka in njegovega delovanja vplivajo na različno razumevanje športa. Šport je namreč ontološko odvisen od človeka, saj ni športa (pritiike) brez človeka (podstati) (Pisk, 2003, 159). Ker pa je idej o človeški naravi skoraj toliko, kot je mislecev, ki so o tem razmišljali, bo naš namen zgolj očrtati enega od temeljnih premikov, ki se zgodijo v razumevanju človeške narave na prehodu iz antične in srednjeveške misli v novi vek, ob tem pa pokazati na določene sledi, ki jih »staro« in »novo« razumevanje človeka puščata na sodobnem razumevanju športa.

2 O dveh časih in dveh antropologijah

Poimenujmo »staro« in »novo« razumevanje človeške narave kot »klasično« in »moderno«. Na tej osnovi bomo kasneje tudi določeno razumevanje športa poimenovali kot »klasično« ali »moderno«, oziroma kot »klasični« ali »moderni« šport. A nujno moramo opomniti, kaj pravzaprav menimo s pojmom »klasično« in »moderno« in česa ne. Če je pojmovanje določene dobe v zgodovini kot klasične ali moderne dokaj jasno in splošno sprejeto, pa to v takšni meri ne velja za klasično in moderno razumevanje človeka, še toliko manj pa za klasično in moderno razumevanje

športa. Klasični šport, kot ga bomo poimenovali v nadaljevanju, ni šport klasične dobe, npr. antični grški šport, prav tako pa tudi moderni šport ni nujno šport novega veka ali obdobja modernih olimpijskih iger. Razlikovanje med klasičnim in modernim športom torej ne bo osnovano na razliki med klasično in moderno dobo človeške zgodovine. S sklicevanjem na klasičnost in modernost predvsem mislimo na nekatere razlike med klasičnim in modernim razumevanjem človeka (antropologije), od tod pa tudi na klasično in moderno razumevanje naravnega prava ter iz tega izhajajoče klasično in moderno razumevanje politike oziroma politične filozofije. Pri tem se bomo sklicevali na nemško-ameriškega filozofa Lea Straussa, ki je v svojem delu *Naravno pravo in zgodovina* (Strauss, 1999) v obrisih začrtal značilnosti klasičnega in modernega razumevanja naravnega prava, pa tudi vzroke za prehod od enega k drugemu.

Po klasični doktrini naravnega prava naravni zakon izhaja iz človeške narave. Ta je razumljena dokaj stabilno, zaradi česar predstavlja naravni temelj razmišljanja o naravnem zakonu, o dobrem in slabem. Zato lahko govorimo tudi o naravnem *moralnem* zakonu. Vendar pa naravnega zakona ne gre enačiti z naravoslovnim zakonom, saj ni utemeljen v golih bioloških značilnostih človeka. Ob izhodiščnem vprašanju, kaj je človek, zato ne odgovori, da je to skupek celic, pač pa ga zanima nefizična dimenzija človeka: človek je bitje, ki uporablja razum, jezik, živi v skupnosti, načrtno preoblikuje naravni svet ter razvija znanost, kulturo, umetnost, religijo ipd. Izhajajoč iz specifičnega odgovora na vprašanje, kaj je človek, naravni moralni zakon utemeljuje določena moralna stališča o človekovem delovanju. Zato iz sprememb v pojmovanju človeške narave izhajajo spremembe v pogledu na naravni zakon. Naravni zakon namreč spoznamo z razumom, in sicer tako, da spoznamo značilnosti (bistvo) človeške narave. Zato je jasno, da so imele velike spremembe v pojmovanju človeške narave, ki so se zgodile na prehodu iz antične in srednjeveške v novoveško antropologijo, močan vpliv na pojmovanje naravnega (moralnega) zakona. Te spremembe pa se odražajo tudi v različnem presojanju človekovih dejanj in delovanj, med katere lahko uvrstimo tudi telesno (kulturno) dejavnost ali šport.

V čem se razlikujeta klasično in moderno razumevanje? Za izhodišče vzemimo distinkcijo med dvema pomenoma narave (*physis*) pri Grkih. V prvem pomenu je »narava« to, kar že je, v drugem pomenu pa to, kar naj bi bilo (a slednje ni omejeno le na moralnost – najstva) (Gerson, 2003, 113). Ta temeljna bipolarnost nam omogoča, da govorimo o nečem, kar sicer že biva po naravi, a obenem deluje, da bi izpolnilo svojo naravo. Tako je za človeka v rani mladosti povsem naravno, da je življenjsko odvisen od drugih, prav tako naravno pa je tudi, da sčasoma doseže svojo neodvisnost. Prav to – človekova dovršenost – pa v polnosti opredeljuje človeka kot človeka. Zato tudi Strauss (1999, 17) kot osnovno značilnost klasične oblike naravnega prava navaja

teleološko pojmovanje univerzuma in človeka, ki ga je moderno naravoslovje odpravilo. Aristotel tako trdi, da so človeška bitja po naravi govoreča in politična bitja (Aristotel, 2002, 1112b 25). To pa je opis, ki ga je mogoče razumeti le, če predpostavljamo teleološki koncept narave. Kaj je človek, namreč ni mogoče v polnosti prepoznati na osnovi snovi, iz katere je zgrajen, ali iz njegovega stanja ob rojstvu, pač pa iz tega, kar doseže v odraslosti. Aristotel je s tem želel reči, da človeško bitje postane to, kar v resnici je, tedaj, ko govori razumno in živi v skupnosti. Biti človek zato ni golo dejstvo, temveč naloga (Vendemiati, 2005, 128). Cilj je uresničiti potenciale, vsebovane v naši človeškosti. Teleološko pojmovanje je mogoče le, če priznamo obstoj nekega cilja, smotra, dovršenosti ali odličnosti, ki je obenem merilo dobrega in k izpolnitvi katerega človek, pa tudi vesolje v celoti, po naravi teži. Takšna naravna težnja k dovršenosti pa je mogoča le, dokler priznavamo stabilno naravo vrste, obstoj stabilne človeške narave. Ko tega ni več, ni mogoče utemeljeno govoriti o možnosti doseganja dovršenosti ali odličnosti posameznika (Jonas, 2001, 50). Zato Spaemann govori o nekakšnem teleološkem aksiomu (Spaemann, 2001, 1): v polnosti lahko vemo, kaj nekaj je, le tedaj, ko vemo, kaj to je v svoji končni dovršenosti, odličnosti. Kot je pokazal Aristotel, lahko v polnosti vemo, kaj je človek, le, če vemo, k čemu je poklican, da postane. Ta aksiom pa je v diametralnem nasprotju z danes dominantnim aksiomom sodobne znanstvene kulture, ki trdi, da vemo, kaj je nekaj, če vemo, iz česa je in kako je nastalo. Zato predpostavljamo, da vemo, kaj je človek, le če vemo, iz česa je narejen in kako je nastal. V tem se klasično naravno pravo loči od modernega. Temeljna značilnost modernega naravnega prava se po Straussovem prepričanju kaže v tem, da je moderna ali Zahod izgubil svoj namen ali cilj (Ivanc, 1999, 337). To pa se po njegovem mnenju odraža tudi v krizi moderne. Krizo moderne Strauss sicer vidi v treh valovih, katerih glavni predstavniki so Hobbes, Rousseau in Nietzsche. Prvi val moderne pomeni »nižanje obzorij« in vznik moderne doktrine naravnega prava. Človek ni več usmerjen v to, kar naj bi bil, v dovršenost svoje narave, marveč se usmeri v to, kar je, oziroma v to, kar je bil in od koder izhaja – v izvorno naravno stanje. Hobbes naravno stanje človeka ponazori s predstavo človeka kot egoističnega in v lastno korist usmerjenega bitja (človek človeku volk). Izhajajoč iz tega, kakšni so ljudje v svojem naravnem stanju, pa Hobbes določa, kako naj bodo urejene družbene institucije, da bodo učinkovito odgojale značilnostim in potrebam ljudi. Zato pomeni moderna doktrina naravnega prava, ki je vzniknila v sedemnajstem stoletju, prelom s klasičnim naukom o naravnem pravu, katerega začetnik je bil Sokrat in ki so ga naprej razvijali Platon, Aristotel, stoiki in krščanski misleci, zlasti Tomaž Akvinski. V skladu s klasičnim pojmovanjem je dobro življenje tisto, ki je skladno z naravnim redom človeškega bitja. Ta pa se ne meri po izvoru, marveč po cilju, h kateremu je poklican (Spaemann, 2010, 20). Dobro življenje je dovršitev človeške narave ali človekova odličnost. Zaradi dejstva, da je cilj človekovega življenja njegova dovršenost, so klasični misleci velik pomen pripisovali

krepostim in krepostnemu življenju. Krepost (gr. *arete*) je *ultimum potentiae*, skrajnost tistega, kar človek more biti: je odličnost, je izpolnitev človeške zmogljivosti (Strauss, 1999, 136; Pieper 2002, 82; Atkins in Williams, 2005, xxviii).

Četudi velja za utemeljitelja moderne doktrine naravnega prava Thomas Hobbes, pa je, kot poudari Strauss (1999, 185), Machiavelli tisti, ki je postavil temelje, na katerih je Hobbes lahko postavil svojo zgradbo. Machiavelli je klasično politično filozofijo z njenim ugotavljanjem, kako bi človek moral živeti, zavrnil kot nekoristno, saj za rešitev dileme o pravem redu družbe zadošča, da ugotovimo, kako ljudje v resnici živijo. Temu Machiavellijevemu »realističnemu« uporu zoper tradicijo, ki opušča klasični pomen dobre družbe ali dobrega življenja, Strauss pripisuje premišljeno znižanje končnega cilja, ki je bil prej usmerjen k človekovi dovršenosti in odličnosti (Ivanc, 1999, 351). Machiavelli in Hobbes sta s tem naredila prevrat v pojmovanju naravnega zakona, saj ga nista iskala v človekovem končnem cilju, v dovršenosti ali odličnosti, ampak v začetkih, v naravnem stanju, v *primum naturae*. Naravni zakon (ki nam nalaga dolžnosti doseči dovršenost, odličnost) se je s tem spremenil v naravno stanje (iz katerega izhajajo naravne pravice). Naravni zakon je tisti, ki postavlja cilj, smoter prizadevanja, ki je dovršitev, doseganje najvišje odličnosti človeškega bitja. Naravno stanje pa se osredotoči na izhodiščne (ne)možnosti in omejitve človeka ter jih želi zavarovati s pravicami. Prvi poskuša optimistično preseči trenutni položaj človeka in se steguje onkraj njega. Drugi se sicer zdi bolj realističen oziroma prizemljen, a zaradi pesimističnega pogleda na izvorno človeško naravo kot omejeno znižuje raven, h kateri naj bi bil človek poklican, da jo doseže.

3 ○ dveh razumevanjih športa

Klasično in moderno razumevanje naravnega prava in človeka se reflektira tudi v različnih načinih razumevanja športa. Rečemo lahko, da klasični pogled na šport ali kar »klasični« šport (s tem ne mislim na šport, kot so ga razumeli v antični Grčiji, v številni antične olimpijske igre in druge prireditve) vidi šport kot sredstvo izpolnitve ali dovršitve človeka, kar je človekova dolžnost. Klasični šport je usmerjen v človekovo odličnost, v izpopolnitev po naravi danih človekovih zmožnosti, medtem ko se »moderni« šport ustavi ob nižjih, pragmatičnih ciljnih varovanja in ohranjanja začetnega »naravnega« stanja človeka.

3.1 Klasično razumevanje športa

Klasični šport zaznamuje teleološko razumevanje človeka, katerega cilj je v njegovi dovršenosti, odličnosti. Razumevanje klasičnega športa zaznamuje predvsem smotrna

vzročnost. Začetno stanje je človek s svojimi danimi zmožnostmi, ki pa so le izhodišče za pot proti dovršenosti. To doseči je človekova dolžnost. V primeru modernega razumevanja športa pa je izhodiščno stanje obenem tudi cilj. Izhodiščno stanje je vzrok za motorično dejavnost, pa tudi cilj motorične dejavnosti. Zato lahko rečemo, da v tem primeru učinkujoča vzročnost prevladuje nad smotrno vzročnostjo. V primeru klasičnega športa so zato tudi kriteriji presojanja dobroti samega športa predvsem v ciljih, v dovršenosti, h kateri šport človeka »kliče« ali vabi. Športa ne sodimo po tem, kar je, kar nam daje, temveč po tem, kar bi lahko bil, kar nam ponuja. To je šport, ki iz človeka izvablja tiste zmožnosti človeškega telesa in duha, ki v izvornem stanju (brez načrtnega motoričnega razvoja človeka) ostanejo posamezniku zakrite, morda celo nepredstavljive. Klasični šport zato odpira drugačno vizijo človeka kot moderni šport. Tako kot klasični šport tudi človeka presojava po tem, kar je (potencialno) zmožen doseči: merilo je dovršenost, odličnost človekovih motoričnih sposobnosti. Človek z vsestransko razvitimi gibalnimi sposobnostmi nam odkrije popolnejšo in resničnejšo sliko človeka kot človek, ki gibalnih zmožnosti ne udejanji (človek v mirujočem, nerazvitim stanju). Podobno kot nam je to, kaj pomeni avto, v polnosti jasno šele, ko vidimo avto v gibanju (v izvrševanju svoje funkcije – v svoji dovršenosti), in ne, ko avto vidimo le v mirujočem stanju – v tem drugem primeru je predstava avtomobila omejena na skupek pločevine in plastike in je zato očitno nepopolna.

Ideja v ozadju klasičnega športa je prav tista, ki je športu že pred stoletji odprla vrata v vzgojno-izobraževalne ustanove in ki športu še danes zagotavlja mesto v šolah. V ozadju tako antičnega grškega športa kot tudi novoveških teorij športne vzgoje je prepričanje, da šport pomaga k vzgoji in oblikovanju človeka – prispeva k odličnosti in kreposti. Klasični šport lahko zato označimo kot »idealistično« doktrino športa. Idealistične so tiste doktrine, ki v športu vidijo skoraj brezmejne možnosti, ki jih šport človeku ponuja pri njegovem vsestranskem razvoju, da človek postane bolj to, kar v resnici lahko postane – zrela, svobodna, moralna osebnost. Naj navedemo nekaj primerov del s področja filozofije športa, ki gojijo takšen pogled na šport. To so na primer Russel W. Gough, *Značaj je vse: Za etično odličnost v športu* (Gough, 2003); Heather L. Reid, *The Philosophical Athlete* (Reid, 2002); Paul Weiss, *Sport: A Philosophical Inquiry* (Weiss, 1971), podobne ideje o športu pa lahko zasledimo že tudi pri Platonu.

Gough se sprašuje o vlogi kreposti in krepostnega značaja človeka v športu tako z vidika, kako kreposten značaj prispeva k moralni rasti športa, kot tudi z vidika, kako lahko šport sam po sebi prispeva k vzgoji v krepostnega človeka: »Šport lahko uči. Šport gnete človeško snov. Šport združuje. Šport tolaži. Šport lahko človeka dvigne. Šport v resnici lahko deluje zelo pozitivno – ne vedno in ne vedno popolnoma, a vendar *lahko*. To je pomembno« (Gough, 2003, 9). Skratka, šport je razumljen kot pot

k dovršenosti, odličnosti človeka. Takšno razumevanje športa pa lahko zasledimo že pri Platonu. Vrednost športa je Platon prepoznal na številnih področjih človekovega življenja. Glavno pa je bila vzgoja. V Državi Platon zapiše: »Mladenci in dečki se morajo ukvarjati z mladeniško vzgojo in filozofijo in dobro skrbeti za svoja telesa, dokler rastejo in postajajo možata, saj s tem pridobivajo pomoč za filozofijo« (Država, 498b). Vsa vzgoja je usmerjena v razvijanje kreposti. Pri tem je tudi šport lahko upravičen in, primerno veličini kreposti, ki jo razvija, pomemben sestavni del vzgoje. Tako Platon zavrača takrat – kakor danes – prevladujoče mnenje, da šport služi telesu, izobrazba pa duši; šport namreč ni namenjen samo telesu, temveč tudi pogumnemu delu duše, sicer bi bila za človeka skoraj brez vrednosti. Pogum (srčnost) je tista krepost, ki jo Platon prepozna kot bistveni sestavni del športne vadbe. Pameten človek se bo »z gimnastičnimi vajami in naporu v zvezi z njimi spoprijemal, ker mu je bolj pri srcu želja, da si zbudi v duši naravni pogum kakor ozir na golo moč, v čemer se razločuje od atletov, ki jedo in se vadijo samo zaradi telesne moči« (Država, 410b). Ti imajo zato od športa le delno korist.

Tudi Paul Weiss, ustanovitelj prvega združenja za filozofijo športa, zapiše: »Človek si prizadeva, da bi dosegel popolnost. Pri tem gre za samoizpolnitev in ne za neosebno popolnost. In šport je pot, ki mlademu človeku omogoča, da na tem področju uspešno napreduje« (Weiss, 1971, 35). Klasični šport je osredotočen na spoznavanje samega sebe in svojih zmožnosti. Skratka, spoznanje resnice o sebi je smotrni vzrok tega športa. Pri tem imajo lahko športna tekmovanja pomembno vlogo. Primerjati jih je mogoče celo s filozofijo antičnih Grkov, kot sta jo gojila Sokrat in Platon. Takšnemu poskusu je posvečeno delo Heather Reid *Philosophical Athlete*. V njem avtorica poskuša pri športnikih prebuditi in privzgojiti drugačen, filozofski pogled na šport. S tem želi predvsem pokazati na pogosto spregledane možnosti, ki jih šport nudi za bolj ozaveščeno življenje. Tako športno tekmovanje kot tudi sokratska filozofija imata svoj namen v uresničevanju človekovih zmožnosti in njegovem izpopolnjevanju v smeri doseganja popolnosti, kar vključuje spoznanje resnice o samem sebi. Temu so že Grki rekli pridobivanje oziroma razvijanje kreposti (gr. *arete*). Krepost je skrajnost tistega, kar človek more biti: je odličnost, je izpolnitev človeških zmožnosti. Heather Reid zato v filozofijo športa upravičeno vpelje pojem »filozofski športnik« (*philosophical athlete*). To je tisti športnik, ki se bolj kot na zunanje nagrade (časti, materialne nagrade, celo zdravje) osredotoči na notranje nagrade, ki nam jih ponuja šport. To pa je v prvi vrsti spoznanje samega sebe, iz katerega izhaja tudi moralno (krepostno) življenje. To je nagrada brez omejenega roka trajanja, ki vodi k srečnemu življenju. »Filozofski športnik ve, da sem največji nasprotnik sam sebi, da je največji izziv osebna izpopolnjenost (krepost) in da je največja nagrada resnična sreča« (Reid, 2002, xiii).

Ker so klasiki na moralne in politične zadeve gledali v luči človekove dovršenosti, niso bili egalitaristi. Vsi ljudje po naravi niso enako obdarjeni za doseganje enake absolutne stopnje dovršenosti – ta se spreminja glede na posameznikove zmožnosti. A ne glede na to je vsak človek poklican k osebni dovršenosti – dovršenosti glede na njemu lastne, od narave dane izhodiščne zmožnosti. In glede na lastno merilo je lahko vsakdo zmagovalec. V tem je univerzalna vrednost klasičnega športa. A tudi sodobni tekmovalni šport ni egalitaren v smislu dosežkov. In v tem smislu je blizu klasičnosti, saj teži k (objektivni) dovršenosti. Doktrina klasičnega športa ima zato ambivalenten odnos do športnih tekmovanj. Po eni strani jih podpira, saj so odlična spodbuda za napredovanje v osebni odličnosti. Ob tekmeu se namreč merijo in razvijajo naše lastne moči. Tekmec je odličen spodbujevalec, da iz sebe iztisnemo največ. V tem pa je mogoče prepoznati tudi družbeno razsežnost klasičnega športa. Že v antični Grčiji je veljalo, da lahko človek postane to, kar naj bi bil, le znotraj družbe, in da bi človek dosegel najvišjo stopnjo razvoja, mora živeti v najboljši družbi; v takšni družbi, ki vodi k človeški odličnosti (Strauss, 1999, 144). Spodbujanje, primerjanje, posnemanje in tekmovalništvo znotraj športa mu lahko k temu pripomorejo.¹ Po drugi strani pa klasični šport tekmovalni ni naklonjen zato, ker ceni le zmago, vse drugo pa ne pomeni nič. Zmaga ne more biti cilj sam na sebi, saj je lahko dosežena tudi s slabim nastopom/igro ali na nepošten način. Bolj cenjeno kot tekmovalništvo z nasprotnikom je zato tekmovalništvo s samim seboj, to pa tekmovalništvo z nasprotnikom ne izključuje. Pri prvem namreč cilj ni nujno doseganje osebne odličnosti, medtem ko gre pri drugem vedno prav za izboljšanje svojih lastnih zmožnosti, ne glede na to, na kakšni ravni trenutno so. Zato je klasični šport osredotočen na doseganje notranjih nagrad, katerih izplačevanje se nikdar ne prekine, saj gre za doseganje višje ravni lastnega življenja, za spoznanje resnice, ki vodi k osebni sreči (Reid, 2002, xiii). To idejo lahko razširimo in povzamemo v misli, da bolje in bolj resnično ko človek pozna samega sebe, boljše odločitve bo lahko sprejel v svojem življenju, in boljše odločitve kot bo sprejel, srečnejše življenje bo najbrž živel.

3.2 Moderno razumevanje športa

Če je klasični šport tisti, ki človeka vodi k njegovi dovršenosti, pa se je z novoveško odpravo dovršenosti kot smotra in merila človek osredotočil na konkretno situacijo, na dejansko stanje. Če parafraziramo Machiavellija, ki je začrtal pot prehoda od klasičnega razumevanja naravnega prava in človeka k modernemu, bi lahko rekli, da je klasični šport sicer lep (tako kot zvezde), a nedosegljiv (tako kot zvezde). Zato se lahko zdi s perspektive sodobnega človeka preveč oddaljen in zato neuporaben za življenje

¹ Govorimo lahko o dobrem »ekipnem duhu«, ki celo pri individualnih športih dviga kakovost doseženih rezultatov posameznikov. Znotraj dobre in spodbudne ekipe je lažje doseči odličnost kot znotraj povprečne ali slabe ekipe.

(navadnega) človeka. Četudi klasični šport izhaja iz konkretne situacije, pa je vendarle glavni pogon njegovega razvoja teleološki: smotrna vzročnost, ki vidi cilj v dovršenosti človeka. Takšno teleološko pojmovanje, ki postavlja visoke (nedosegljive) ideale, pa lahko povzroča razklanost in frustracijo osebe. S tega vidika se zdi za človeka veliko bolj udobno znižanje meril, in sicer toliko, da jih je mogoče doseči. Izhodiščna misel bi lahko bila: takšni kot smo, smo v redu. In imamo pravico ohraniti takšno stanje, imamo pravico do samoohranitve (in ne dolžnosti do odličnosti kot pri klasičnem športu). Smotrna vzročnost, ki je pri tem na delu, človeka ne spodbuja k odličnosti, temveč k »normalnosti«, k ohranjanju statusa quo. Zato se mora tudi šport zgledovati po tem, kar nam je dosegljivo, kar ima praktično vrednost v uresničevanju dosegljivih ciljev. Orientirati se je treba po zemlji in ne po zvezdah; po tem, kar ljudje in družbe dejansko počnejo, in ne po tem, kar naj bi počeli. Skratka, gre za zavrnitev tega, kar naj bi bilo (smotrnost), na račun tega, kar že je. Ker je po Machiavelliju treba idealu soditi po dejanskem in ne dejanskega po idealu, se s te perspektive klasično razumevanje športa ali »filozofski športnik« zdi brez prave vrednosti. Vrednost pa lahko pripišemo športu, ki prispeva k ohranjanju »normalnega« stanja: govorimo o športu za ohranjanje zdravja ali športu za rekreacijo. Rekreirati pomeni obnoviti: torej gre pri tem za vzdrževanje in obnavljanje začetnega »normalnega« stanja. Gre za šport, katerega prava vrednost je v kompenzaciji nezaželenih odklonov, ki so posledica sodobnega načina življenja. Primera takšnega športa sta šport za kontrolo (prekomerne) telesne teže ter šport za blaženje in premagovanje vsakodnevnih napetosti, stresa ipd. Vsak stroj potrebuje določeno vzdrževanje za ohranjanje normalnega funkcioniranja, pri čemer človek (človeško telo) ni nobena izjema.

Če so predmoderne doktrine naravnega zakona učile o človekovih dolžnostih in njegove pravice razumele kot nekaj, kar izhaja iz dolžnosti, saj dolžnosti vodijo k dovršenosti (dolžnost do dovršenosti človeške narave), potem je kot logična posledica omalovaževanja ideje o človekovi dovršenosti za sedemnajsto in osemnajsto stoletje značilna prevlada pomena pravic, zaradi česar lahko upravičeno govorimo o prenosu poudarka z naravnih dolžnosti na naravne pravice (Ivanc, 1999, 352; Žalec, 2010, 190). Pravice pa ne morejo biti najprej osnovane na nečem, kar še ni, marveč le na nečem, kar že je. Zato bi za pravice lahko rekli, da so usmerjene nazaj in da vodijo v ohranjanje tistega, kar nam je dano, to je izhodiščnega normalnega stanja. Prehod od dolžnosti k pravicam pa se reflektira tudi pri dojemanju športa kot pravice. Šport je in mora biti pravica vsakogar, in to toliko, kolikor je pravica vsakogar, da poskrbi za samoohranitev. To je že po Ciceronu naravna pravica vsakega živega bitja (O dolžnostih, I. 4, 11). Težje pa danes govorimo o športu ali telesnem gibanju kot o dolžnosti do sebe oziroma svoje človeške narave (klasično razumevanje športa). Je človek dolžan razvijati svoje

(telesne) potenciala? Ima človek dolžnost spoznati resnico o tem, česa je zmožen? Je šport dolžnost ali pravica? Ker se lahko z veliko večjo gotovostjo zanesemo na to, da bodo ljudje poskrbeli za svoje pravice, kot na to, da bodo izpolnjevali svoje dolžnosti, je razumljivo, zakaj sodobna (državna) promocija športa le-tega promovira znotraj obzorja pravic (pravica do samoohranitve, do zdravja), s čimer sicer lahko dosežemo egoistično (pragmatično) motivacijo ljudi za ukvarjanje s športom. A njen domet je omejen. Zato obstaja še drugi (klasični) pogled. Ta ne izhaja iz pravic, marveč iz dolžnosti – dolžnosti do sebe in svoje človeške narave, ki vključuje tudi dimenzijo telesnosti.

Obstajajo pa še drugi razlogi za priljubljenost modernega pogleda. Ker je moderni šport usmerjen v ohranjanje začetnega normalnega stanja, je izredno priročen za znanstveno preučevanje, saj nam vnaprej ponuja jasno merilo »dobrosti«. Izvorno normalno stanje je namreč nekaj dejanskega, merljivega in zato človekovemu znanstvenemu pristopu k športu lahko dostopnega: določili smo ga bodisi z začetnim merjenjem (telesne) mase, frekvence (srca), hitrosti (gibanja), časa, potrebnega za določeno pot ipd., bodisi z vpogledom v obstoječe tabele statističnih povprečnih vrednosti populacije (npr. za mojo starost se pri določenem motoričnem testu pričakuje takšen rezultat). Sovpadanje ali razlika med dejanskostjo in izhodiščnim normalnim stanjem pa nam obenem služi kot enostavno in učinkovito merilo »dobrosti« ali »kkakovosti« tega športa. Na primer, koliko kalorij smo že porabili z določeno vadbo in koliko jih še moramo, da bomo dosegli cilj, ki je ohranjanje telesne teže na določeni ravni. Takšen znanstveni pristop, torej prek merjenja, pa klasično razumljenega športa ne doseže. Že res, da lahko merimo rezultate (metri, sekunde, kilogrami ...), a nam niti to, da je nekdo dosegel najboljši rezultat znotraj skupine na tekmovanju ali osebni rekord, ne more zagotoviti, da je ta športnik dosegel svojo odličnost ali dovršenost. Za takšne sodbe je potreben bolj celosten pogled, kot ga lahko ponudi na merjenje in računanje omejena znanost.

Ker je za moderno razumljeni šport cilj predvsem ohranjanje meni znanega lastnega normalnega stanja, družbena razsežnost, ki bi spodbujala odličnost, pri tem nima posebne vloge. Če smo pri klasičnem športu opozorili na njegovo družbeno razsežnost, saj je znotraj skupnosti lažje doseči lastno odličnost, pa za moderni šport skupnost nima več takšnega pomena. Ker je merilo človek sam in njegovo začetno »normalno« stanje, lahko povsem v redu funkcionira tudi povsem individualno.² Bistvena je ohranitev samega sebe.

2 Vendarle ne moremo mimo pomena, ki ga imajo pri tem skupinske vadbe (npr. skupinska aerobika) z namenom ohranjanja normalnega stanja posameznika.

4 Sklep

Sodobni šport še zdaleč ni enoznačen pojav. Četudi se navzven dva športna deja zdita slična, pa so ob notranjem vpogledu med njima lahko velike razlike. Ogledali smo si eno od notranjih razlikovanj – razlikovanje med tako imenovanim klasičnim in modernim razumevanjem športa.

Četudi je sodobni svet na področju politike in morale v večji meri opustil krepostno življenje in dovršenost kot cilj človekovega življenja in merilo dobrega, pa se ta ideja med drugim še danes ohranja v klasičnem razumevanju športa. To so tisti pogledi, ki verjamejo, da je človekova dolžnost dovršiti svoje zmožnosti ter s tem v polnosti postati človek. Pri tem pa razmišljajo, kako lahko šport prispeva k tej dovršitvi človeka. To so vsi tisti primeri športnih dejev, katerih namen ni le v takšni ali drugačni kompenzaciji (telesnih ali zdravstvenih) odklonov z namenom ohranjanja začetnega stanja; ni rekreativni ali obnovitveni šport, marveč šport, ki človeka izziva in vodi k različnim oblikam osebne dovršenosti in odličnosti. A vzroki, zakaj ljudje vstopamo v šport, se lahko spremenijo. Primarno mesto smotrnega vzroka lahko prevzame učinkujoča vzročnost. Ta v športu ne išče več sredstva dovršenosti, temveč predvsem udobno (zdravo) življenje, ki mu je merilo ohranjanje »normalnega« stanja. Četudi klasično in moderno razumevanje športa nista zgodovinsko pogojeni kategoriji, pa bi si morda drznili reči, da deloma ponazarjata prehod od Sokolov in Orlov k sodobni športni rekreaciji. Če je klasično pojmovanje športa idealistično, je moderno pojmovanje športa ne samo realistično, temveč predvsem pragmatično.

Literatura

- Aristotel, *Nikomahova etika*, Ljubljana 2002.
- Atkins, E. M., Williams, T., *Disputed Questions on the Virtues*, Cambridge 2005.
- Chomsky, N., On Human Nature, *Red Pepper*, August 1998, <http://www.chomsky.info/interviews/199808--.htm> [31. 12. 2011].
- Ciceron, M. T., *O dolžnostih*, Ljubljana 2011.
- Gerson, L. P., *Knowing Persons: A Study in Plato*, Oxford 2003.
- Caputo, J. D., *Radikalnejša hermenevtika: o tem, da ne vemo, kdo smo*, Ljubljana 2007.
- Ivanc, B., Naravno pravna razsežnost politične filozofije Lea Straussa (1899–1973), v: Strauss, L., *Naravno pravo in zgodovina*, Ljubljana 1999, str. 329–367.
- Gough, W. R., *Značaj je vse: za etično odličnost v športu*, Novo mesto 2003.

- Jonas, H., Philosophical aspects of Darwinism, v: Jonas, H., *The phenomenon of life: toward a philosophical biology*, Illinois 2001.
- Pieper, J., *Vera, upanje, ljubezen*, Ljubljana 2002.
- Pisk, J., Sport and Being as Being, v: *Philosophy of Sport and Other Essays* (ur. Macura, D., Hosta, M.), Ljubljana 2003, str. 159–163.
- Reid, L. H., *The Philosophical Athlete*, Durham 2002.
- Spaemann, R., On the Anthropology of the Encyclical 'Evangelium Vitae', v: *Evangelium Vitae: Five Years of Confrontation with the Society*, Vatikan 2001.
- Spaemann, R., *Essays in Anthropology: Variations on a Theme*, Oregon 2010.
- Strauss, L., *Naravno pravo in zgodovina*, Ljubljana 1999.
- Vendemiati, A., *In the First Person: An Outline of General Ethics*, Rim 2005.
- Weiss, P., *Sport: A Philosophical Inquiry*, Durham 1971.
- Žalec, B., *Človek, morala in umetnost. Uvod v filozofsko antropologijo in etiko*, Ljubljana 2010.

Jernej Pisk

About two views on sport

Keywords: philosophy, anthropology, human being, sport, natural law

The article looks at different understandings of human being and their implications for the understanding of sport. One of the fundamental shifts in the understanding of human being occurs in the transition from the ancient to modern times. The main characteristic of the 'classical' view of the human being is its teleological character: we know fully what something is only when we know what it is like in its final perfection. This is diametrically opposed to the axiom which dominates our modern scientific culture: we understand what something is when we know what it is made of and how it came to be. Therefore, the final aim of the 'classical' view is perfection of human being, and final aim of the 'modern' view is preservation of oneself. This distinction can be used to differentiate two different understandings of contemporary sport. 'Classical' sport may be estimated as idealistic and the 'modern' as realistic or even pragmatic. The first is based on a teleological understanding of the human being and accordingly sport is also understood as a means to fulfill human being and help him to attain perfection. The basic idea is the same as idea in theories which see sport as an important mean for human education. On the other hand the modern understanding of sport does not see the final aim of sport in perfection of human being, but in self-preservation. This can be recognized in those sport activities which see the aim of sport in the preservation of health, regulation of body weight or anti stress re-creation.